

Любов ДУБРОВІНА,

директор Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського,
чл.-кор. НАН України

Нове просопографічне видання з серії «Біобібліографія крими́знавства»

Рец. на кн.: *Непомнящий А. А.* Подвижники крими́ведения. Т. 2: TAURICA ORIENTALIA.– Симферополь, 2008. – 600 с. – (Биобиблиография крими́ведения; Вып. 12).

Книжкова серія «Біобібліографія крими́знавства», що виходить упродовж останніх п'яти років дбаннями засновника і редактора серії, професора Андрія Анатолійовича Непомнящого, поповнилася його новою монографією, присвяченою сходознавчим сюжетам у крими́знавстві у період з кінця XVIII ст. до початку Другої світової війни. Комплексність біобібліографічних та історичних досліджень, притаманна попереднім працям А. А. Непомнящого, у рецензованому виданні набула подальшого свого розвитку і показала можливість біобібліографічних методик для побудови панорамних просопографічних досліджень, створення за допомогою технології мозаїки загальної картини та спільного біографічного портрета крими́ського сходознавства.

Хоча монографія побудована у вигляді нарисів, присвячених окремим діячам сходознавства, науковим установам, товариствам, вона безумовно заслуговує високої наукової оцінки. В ній автор реалізує свій задум: відновити генезис орієнталістичних досліджень від перших боязких зарисовок побуту, культури, пам'яток історії крими́ських татар, зроблених ще наприкінці XVIII ст. петербурзькими академіками (В. Ф. Зуєв, Є. Є. Кьолер, П. С. Палас), до ґрунтовних студій академіків довоєнного часу вже XX ст. (Г. Ю. Крачковський, О. М. Самойлович та ін.).

У книзі розкривається наукова крими́знавча спадщина багатьох відомих українських і російських істориків, етнографів 1783–1941 рр., до наукового обігу залучаються нові, маловідомі або невідомі імена, без встановлення внеску котрих

крими́знавство не можна вважати повноцінним, зокрема А. А. Лашкова, Є. Ю. Спаської, П. О. Фальова, О. Я. Олесницького та ін.

До позитивних характеристик видання можна віднести залучення великої та різноманітної за джерелами дослідницької бази, що складається з оприлюднених наукових праць вчених, публікацій з періодичних видань, архівних документів, значної кількості іконографічних джерел, фотодокументів та ілюстрацій. На особливу згадку заслуговує розлогий епістолярій діячів науки, мемуари й щоденники, а також твори видатних сходознавців, у т. ч. й раніше неопубліковані. Автор щедро цитує листи вчених, чим фактично здійснює публікацію цих джерел. Це значно розширює контекст розвитку наукових досліджень, соціально-психологічних та історичних обставин, в яких працювали вчені, збагачує наші уявлення про їхні фахові інтереси, їхню долю, зокрема в руйнівні 30-ті роки.

Окрім ґрунтовних нарисів, присвячених діяльності окремих подвижників науки (І. М. Березін, В. В. Грігор'єв, Г. Ю. Крачковський, Ф. Ф. Лашков, О. М. Самойлович, В. Д. Смирнов, Є. Ю. Спаська, П. О. Фальов, Харузїні та ін.), у книзі простежується як складався і розвивався крими́знавчий напрям досліджень Петербурзької Академії наук, Лазаревського інституту східних мов у Москві, Російського музею імператора Олександра III у Санкт-Петербурзі. Окреслюється й тема «крими́знавство та дорадянська українська історіографія», де аналізуються студії О. О. Андрієвського, В. М. Базилевича, А. Ю. Крими́ського. Сподіваємося, що цей перспективний напрям знайде подаль-

ший розвиток у дослідженнях А. А. Непомнящого.

Не можна не відзначити своєрідну «оду бібліографії», розміщену у розділі «Кримиознавство у корпусі орієнталістичної бібліографії», яка цілком справедливо вказує на принципову роль бібліографії в історичних дослідженнях. А. А. Непомнящий прослідковує, як кримська орієнталістика знайшла віддзеркалення в бібліографії, що розвивалася упродовж XIX – першої третини XX ст. На нових документах з Санкт-Петербурзького філіалу Архіву РАН побудований розділ про кримиознавчі дослідження 30-х років XX ст., зокрема про інтерес до Криму в цей час відомих істориків Б. Д. Грекова і Н. Д. Полонської-Василенко.

Крім біографічних та просопографічних розділів, джерелознавчу цінність має додаток «Класики кримської орієнталістики», де вміщено праці видатних кримиознавців, що друкувалися у малодоступних на сьогодні виданнях, та чотири, виявлені А. А. Непомнящим, рукописи. Вони публікуються вперше: стаття Ф. Ф. Лашкова «Боротьба російського народу з кочівниками та значення цієї боротьби в історії» (з Державного архіву в Автономній Республіці Крим), звіт О. М. Самойловича, який працював у 1916 р. в Етнографічному відділі Російського музею, про його дослідження в Криму (з Наукового архіву Російського етнографічного музею у Санкт-Петербурзі), змістовний рукопис професора В. Д. Смирнова «Стан кримських архівів та їхнє значення» (з Архіву сходознавців Санкт-Петербурзької філії Інституту сходознавства РАН), невідомий відгук академіка Гната Крачковського про науково-суспільну діяльність видатного кримського краєзнавця Арсенія Маркевича (з рукописного відділу Наукового архіву Інституту історії матеріальної культури РАН).

Іменний покажчик репрезентує увесь персональний склад кримиознавчого сходознавства. Заслугує схвалення й науковий апарат видання, який вирізняється інформативністю, підкріплений ґрунтовними посиланнями, містить значну кількість біографічних довідок, що суттєво поглиблює просопографічний зміст праці. Безумовно цінним є на-

явність досить повного портретного ряду цих вчених, діячів. Десятки рідкісних фотографій подвигників розвитку кримської орієнталістики, фотокопії унікальних архівних документів, оприлюднених вперше, присвячені автографи на виданнях з різних бібліотек України та Російської Федерації, маловідомі краєвиди Криму, що передають колорит епохи. Це значно прикрашає видання та робить його не лише оригінальним друкарським витвором, але й надаватиме усім, хто працюватиме з ним, не тільки наукового, а й естетичного задоволення.

Відаючи належне високому історико-біографічному та бібліографічному рівню праці А. А. Непомнящого, її багатій джерелознавчій основі, водночас слід відзначити певну історіографічну незавершеність «TAURICA ORIENTALIA». Бракує узагальнюючих підсумків, де автор зміг би окреслити та певним чином систематизувати широкий різноманітний науковий рух кримиознавчого сходознавства за досить великий історичний період у його напрямках, школах, формах персоніфікованого внеску окремих видатних діячів. Певні спроби такого узагальнення спостерігаються у розділі, присвяченому кримиознавству у корпусі орієнталістичної бібліографії. Однак, не завадило б показати й основні риси розвитку кримиознавчого сходознавства в його цілісності та взаємозв'язку, проблемних ситуаціях, суперечностях та здобутках, що становлять суть та специфіку розвитку складних процесів кримиознавчих досліджень за такої значний часовий проміжок.

І все-таки, книга А. А. Непомнящого знайшла своє гідне місце серед сучасних історико-бібліографічних праць з історії вивчення Криму. Хочеться привітати автора з таким ґрунтовним, цікавим дослідженням, відзначити його значущість для розвитку сучасних біобібліографічних та просопографічних досліджень, а також порекомендувати його книжку не лише історикам-кримиознавцям, сходознавцям, а усім дослідникам історичного мислення України.